

haar verboden. Wat hield dat nu in? 'Het kan soms moeilijk zijn te beoordelen', zo was nader uiteengezet,

'wat al of niet als rechtstreekse deelneming aan de krijgsv verrichtingen moet worden beschouwd. Daaronder moet zeker worden gerekend, en is dus ongeoorloofd, o.a. het werken in munitiefabrieken, in werkplaatsen voor de vervaardiging van militaire kleding en uitrusting, e.d.; het graven van loopgraven, het aanleggen van versterkingen van welke aard ook . . . ; het vervoer van troepen of van munitie en in het algemeen van zuiver militair materieel. Daarentegen moeten als geoorloofd worden beschouwd het herstellen van wegen, bruggen en gebouwen, transporten van niet-specifiek militaire aard en dergelijke werkzaamheden welke geacht kunnen worden in het belang van het maatschappelijk leven van de bevolking te zijn, ook al zou de vijand daarvan mede profiteren voor zijn oorlogvoering. Wanneer echter in bijzondere gevallen dergelijke werkzaamheden worden geëist met nagenoeg uitsluitend militaire bedoelingen (bijv. aanleg van strategische wegen of spoorwegen die van geen belang zijn voor de burgerbevolking), moeten deze werkzaamheden als ongeoorloofd worden beschouwd.'

Eén of meer exemplaren van die 'Nederlandse' *Aanwijzingen* werden naar Indië gezonden; daar werd eind '40 of begin '41 door het gouvernement een in overleg met de Staatsmobilisatieraad aan de Indische verhoudingen aangepaste versie van het Nederlandse stuk verspreid, getiteld *Aanwijzingen betreffende de houding, aan te nemen door de bestuursorganen van het Land (Nederlands-Indië), de Zelfbesturende Landschappen, Provinciën, Regentschappen, (Stads-)Gemeenten, Waterschappen, Groepsgemeenschappen, locale ressorten en Inlandse gemeenten en door het daarbij in dienst zijnde personeel, alsmede door de bevolking in geval van bezetting van Nederlands-Indisch gebied*.¹ Evenals de Nederlandse *Aanwijzingen* stond dit stuk op basis van het volkenrecht – er kwamen de passages in voor die wij zojuist uit de Nederlandse *Aanwijzingen* aanhaalden. In tegenstelling evenwel tot de Nederlandse *Aanwijzingen* werd in de Indische rekening gehouden met de mogelijkheid dat 'de bezetter' (Japan) Indië of een deel daarvan zou annexeren dan wel er een andere regering zou instellen; dan zouden de bestuursorganen in beginsel 'onder protest hun post moeten verlaten.' Speciaal werd er nog op gewezen dat Nederlands-Indische ambtenaren niet gedwongen mochten worden, trouw te zweren of te beloven aan de bezetter – anderzijds kon de bezetter wèl vergen dat zij zich zouden 'onthouden van elke opzettelijke benadeling van hem, de

¹ Tekst: IC, 25 397.